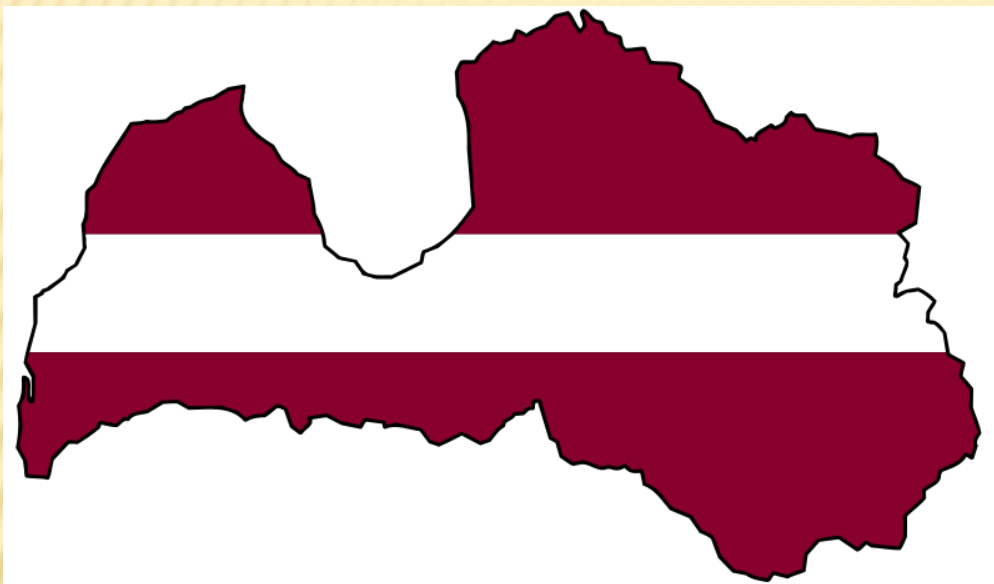

Latvijas valstiskuma attīstība

Mācību materiāli

A

Papildus literatūra

Attēla avots

1

**1918.g. 18.nov.
Latvijas Republikas
nodibināšana**

Avotu un attēlu avoti

1. http://agrisj.blogspot.com/2010_10_01_archive.html
2. <http://www.diena.lv/lat/politics/blog/visu-latvijai/konstantins-pupurs-iestajas-quot-visu-latvijai-quot>
3. http://lv.wikipedia.org/wiki/Att%C4%93ls:Mikelis_Valters.JPG
4. http://www.eraksti.lv/autori/felikss_cielens.html
5. www.historia.lv
6. <http://b1v.lv/index.php/2009/11/15/18-novembra-pasakumi-bauska/>
7. Tava labākā grāmata par Latviju. Rīga. – Rīga: Aplis, 1999., – 79. lpp.
8. http://www.arhivi.lv/index.php?1&729&view=news-detail&news_id=3859&print=yes
9. <http://latvija90.leta.lv/lv/pagatne/1920gada-11augusts-latvija-paraksta-miera-ligumu-ar-padomju-krieviju>
10. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57980>
11. http://vesture.eu/index.php/Att%C4%93ls:Sowiet_tanks_Riga_17_06_1940.jpg
12. <http://www.diena.lv/lat/politics/foto/desmitgades/latvijas-tresa-atmoda-1988-1990?galpos=21&comments=5>

Latvijas valstiskuma attīstība

- Latvijas valstiskuma attīstības posmi
- Latvijas valstiskuma idejas veidošanās
- Latvijas valstiskuma idejas realizācija
- Latvijas okupācija
- Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana

Uzdevums darbam
ar tekstu

Papildus uzdevumi

Latvijas valstiskuma attīstības posmi

- Valstiskums – savas valsts idejas rašanās un realizācija atbilstoši tautas interesēm.
- Latvijas valstiskuma attīstības posmi:
 - *Valstiskuma idejas veidošanās (19.gs.2.puse – 1918.g.)*
 - *Latvijas valstiskuma idejas realizācija (1918.-1920.g.)*
 - *Latvijas Republika (1920.-1940.g.)*
 - *Latvijas okupācija (1940.-1990.g.)*
 - *Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana*

Konstantīns Pupurs ar pirmoreiz publiski pacelto Latvijas karogu 1988. gada 14. jūnijā

Attēla avots

2

Latvijas valstiskuma idejas veidošanās

- 19.gs. 60.-70. gadi – jaunlatviešu kustība. Izveidojās citu tautu nacionālisma ideju kontekstā. Veidojās izpratne par nacionālo pašapziņu (valodu, kultūru, vēsturi).
- 19.gs. 80.-90. gadi – “Jaunās strāvas” kustība. Veidojās sociāldemokrātisko ideju ietekmē. Rosina cīņu par demokrātiju, demokrātisku valsts iekārtu.
- 19.gs. 90. gadi – pilsētās veidojās strādnieku pulciņi, kas iepazīna un izplatīja sociāldemokrātiskas idejas.
- 1903. gads - Šveicē nodibinājās pirmā latviešu politiskā partija – Latviešu sociāldemokrātu savienība (LSS). Aktīvākais vadītājs Miķelis Valters, kurš pauda politiskā nacionālisma idejas.
- 1904. gads – Rīgā nodibinājās Latvijas sociāldemokrātiskā strādnieku partija (LSDSP), tās vadītājs Jānis Ozols (Zars).

Miķelis Valters

Latvijas valstiskuma idejas veidošanās

Fēlikss Cielēns

Attēla avots

4

- Praktisko pieredzi cīņā tauta guva 1905. gada revolūcijas un 1. Pasaules kara laikā.
- 1905. gada revolūcijā tautas masas ieguva politiskās cīņas pieredzi. LSDSP kā masu partija un tautas revolūcijas vadītāja izstrādāja nacionālu programmu – iegūt autonomiju jaunas, demokrātiskas Krievijas sastāvā, nodrošināt latviešu valodas brīvu attīstību.
- 1914.-1918. gads – 1. Pasaules karš. 1915. gadā vācieši iekaroja Kurzemi, kopumā par bēgļiem kļuva 800 000 cilvēku.
- 1915. gadā dibināja Latviešu strēlnieku bataljonus kā brīvprātīgas latviešu karaspēka vienības, tas cēla latviešu nacionālo pašapziņu.
- 1915. gadā nodibināja Latviešu bēgļu apgādāšanas organizāciju, tās Centrālā komiteja Petrogradā un nodaļas visā Krievijā. Bēgļu organizācijās politisko pieredzi guva Vilis Olavs, Jānis Čakste, Kārlis Ulmanis, Zigfrīds Anna Meirovics u.c.
- No 1915.g. 5. septembra Maskavā iznāca laikraksts „Dzimtenes atbals”. Laikrakstam nozīmīga vieta latviešu politiskā nacionālisma idejiskā attīstībā (1917.g.18. februāra publikācijā izvirza Latvijas politiskās autonomijas prasību).
- 1915. gadā sociāldemokrāts Fēlikss Cielēns Šveicē izstrādāja Latvijas autonomijas demokrātiskas Krievijas sastāvā projektu. F. Cielēnu neatbalstīja ne trimdinieku vairākums, ne tautieši dzimtenē.

Latvijas valstiskuma idejas veidošanās

- 1916. gadā Krievija cieta neveiksmes 1. Pasaules kara kaujās. Izplatījās demokrātiska pretkara propaganda, auga tautas neapmierinātība.
- 1917. gada Februāra revolūcija Krievijā gāza cara patvaldību, pavēra iespēju sabiedriskās dzīves demokratizācijai.
- 1917. gada 8. (21.) martā izveidoja Rīgas sabiedrisko organizāciju padomi. Rezolūcija autonomijas jautājumā paredzēja, ka Latvijai jābūt nedalītai un autonomai Krievijas provincei.
- 1917. gada 12.-13.(25.-26.) martā izveidoja Dienvidvidzemes zemes sapulci. Lika pamatus Vidzemes zemes sapulcei kā vietējās pašvaldības orgānam. Atbalstīja Vidzemes, Kurzemes un Latgales apvienošanu vienā administratīvā vienībā, pieprasīja latviešu valodas ieviešanu skolās un administratīvajā pārvaldē.
- 1917. gada 25.-28. aprīlī (8.-11. maijā) Tērbatā notika Kurzemes zemes sapulce, to izveidoja Kurzemes bēgļi, bija iecerēta dažādu sociālo grupu sadarbībai.
- 1917. gada 26.-27.aprīlī (9.-10. maijā) Rēzeknē notika Latgales pagastu, pilsētu pašvaldību, draudžu un biedrību pārstāvju 1.kongress, kas ievēlēja pagaidu zemes padomi. Apstiprināja iedzīvotāju vairākuma vēlmi pievienoties pārējiem latviešu apdzīvotiem novadiem.
- 1917. gada 29. aprīlī (12.maijā) Rīgā dibinājās Latviešu Zemnieku savienība (LZS). Tā kļuva par latviešu iespaidīgāko pilsonisko partiju; laikraksts „Līdums”. Iestājās par Latvijas, ieskaitot Latgali, autonomiju federatīvā Krievijā.
- 1917. gada 9.-19. jūlijā Rīgā notika Latvijas sociāldemokrātijas (LSD) 5. kongress. Delegātu vairākums bija lielnieki, kas uzskatīja, ka Latvijas autonomija iespējama centralizētā Krievijā un Krievijas tautu pašnoteikšanās tiesības nav proletariāta interesēs.

Latvijas valstiskuma idejas veidošanās

- 1917. gada 30. jūlijā (12. augustā) Rīgā sanāca 10 dažādu latviešu sabiedrisko organizāciju un politisko partiju konference, lai saskaņotu Latvijas autonomijas projektus. Konference atbalstīja prasību pēc apvienotas un nedalītas Latvijas kā patstāvīgas autonomas vienības Krievijas demokrātiskajā republikā, ar likumdošanas, izpildu, tiesu un vietējās pašvaldības varu Latvijas tautas un tās Satversmes sapulces rokās.
- 1917. gada 25. augustā (7. septembrī) Rīga krita vāciešu rokās. Politiskais nacionālisms sasniedza jaunu pakāpi, jo latviešu politiķus satrauca iespēja, ka Latvija var tikt sadalīta starp Krieviju un Vāciju.
- 1917. gada septembra vidū Rīgā pilsonisko partiju un sociāldemokrātu mazinieku pārstāvji izveidoja kopdarbības orgānu – Demokrātisko bloku, kas izteicās par Latvijas nacionālu autonomiju Krievijas demokrātiskā republikā, bet pieļāva arī Latvijas neatkarības ideju.
- No 1917. novembra līdz 1918. gada februārim Ziemeļvidzemē pastāvēja lielinieckiskā Iskolata republika ar centru Valkā, tās vadītājs bija Fricis Roziņš (Āzis). Varu pārņēma Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, iestājās par lielinieku diktatūru, nevēlējās veidot Latvijas valsti ārpus Krievijas.
- 1917. gada 17.(30.) novembrī Valkā dažādu politisko partiju (izņemot sociāldemokrātus un nelielu konservatoru grupu) un sabiedrisko organizāciju pārstāvju sanāksmē tika nodibināta Latviešu Pagaidu nacionālā padome (LPNP). Nolēma, ka Latvijas jautājuma risināšanai jānotiek demokrātiskā ceļā, Latvijai jābūt autonomai un nedalāmai valsts vienībai.

Avots A

No Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes uzsaukuma latviešu tautai

(1917.gada decembrī, Valkā)

Esat šā lielā brīža cienīgi un apvienojaties ap savu Pagaidu Nacionālo Padomi. Lai viņa top jums par ceļa zvaigzni, kas ved uz brīvu apvienotu Latviju!

Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome ir radusies no organizācijām un partijām, kuras paguvušas apvienoties uz izpostītās dzimtenes drupām, lai paceltu balsi pret Latvijas sadalīšanu un pulcētu izklīdušo tautu ap atdzisušiem dzimtenes pavārdiem. Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome protestē pret jebkuru Latvijas sadalīšanu un sevišķi pret Kurzemes, vai arī visas Latvijas pievienošanu, vai kaut kādu saistīšanu pie Vācijas un pasludina, ka Latvija, t.i. Kurzeme, Vidzeme un Latgale ir autonoma un nedalāma valsts vienība, par kuras iekšējo iekārtu un attiecībām uz ārieni lems viņas Satversmes sapulce, kura izteiks tautas gribu.

Latvijas satversmes sapulces sasaukšanu, saziņā ar citām sabiedriskām organizācijām un iestādēm, Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome tura par vienu no saviem galveniem uzdevumiem.

Latvieši!

Lielais atlaišanas vārds ir atskanējis: pašnoteikšanās tautām! Negaidat vairs citas atlaišanas! Ņemat sev paši, ko vēsture jums dod un esat gatavi notīrīt savas durvis no svešiem apspiedējiem! Ņemat sev paši šo zemi, kuŗu mūsu tēvi pirkuši ar saviem asins sviedriem un ceļat tur labāku valsti, nekā tā, kuŗa tagad iet bojā.

Lai dzīvo apvienotā Latvija!

Avota avots

5

Jautājumi:

- 1.Kādu lomu latviešu tautas turpmākajā dzīvē sev paredz Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome? Kāpēc?
- 2.Kāda ir Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes nostāja Latvijas valstiskuma jautājumā?
- 3.Kādu lomu turpmākajā norisē Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome ierāda Satversmes sapulcei? Kāpēc?

Latvijas valstiskuma idejas realizācija

- 1918. gada februārī sākās vācu karaspēka iebrukums Latgalē un Vidzemē. 3.martā Padomju Krievija ar Vāciju parakstīja Brestas miera līgumu. Latvijas teritorija nonāca Vācijas varā.
- 1918. gada 7.-8. novembrī tika izveidota Baltijas valsts, kas pastāvēja līdz Kompjēnas pamiera līgumam 11.novembrī. Bija iecerēts Latvijas teritoriju pievienot Vācijai.
- 1918. gada 17. novembrī astoņas dažādas latviešu politiskās partijas izveidoja jaunu pārstāvniecības orgānu – Latvijas Tautas padomi. Tā paredzēja izveidot Latvijas valsti kā demokrātisku republiku, panākot tās iekļaušanos Tautu Savienībā.
- 1918. gada 18. novembrī notika Latvijas Tautas padomes sēde Nacionālā teātra telpās, kurā tika paziņots, ka Latvijas Tautas padome pārņēmusi suverēno varu. Ministru prezidents Kārlis Ulmanis pasludināja Latvijas demokrātiskas republikas dibināšanu.

Latvijas valsts proklamēšana.
Rīga, 1918. gada 18. novembrī

Attēla avots

6

Uzdevumi

Avots B

Aculiecinieki par 1918. gada 18. novembra proklamēšanas aktu

Mariss Vētra: “Biju stipri jauns. Uz skatuves katrs vārds skanēja kā tēraudā liets. Mani nospieda, ka to spēks neatskanēja zāles krēslos, kur lepni bija salasījusies vislabākā Rīgas pilsoņu izlase. [..] Uz skatuves Kārlis Ulmanis stāstīja, ka Pagaidu valdībai vajagot visas tautas spēku, katra atsevišķa pilsoņa sajūsmas, uzticības un ciešas apņemšanās ar darbiem atbalstīt Pagaidu valdību. [..]”

Anna Brigadere: “Pirmo reiz brīva, pirmo reiz suverēna, pirmo reiz valdoša atskan himna. [..] Nebija lielu ovāciju, ne arī skaļu vārdu vai solījumu. Drūmi mākoņi gulēja pār Latvijas dzimšanas stundu. Katrpus šūpuļa draudēja pacelta dūre. Dievs, svētī Latviju!”

Avota avots

7

Jautājumi:

1. Ko atmiņās akcentē Mariss Vētra?
2. Ko atmiņās akcentē Anna Brigadere?

Latvijas valstiskuma idejas realizācija

- 1918. gada decembrī sākās brīvības cīņas, ko iedala trīs posmos:
 - 1918.g. decembris - 1919.g. februāris (*vācu karaspēks cīnās pret lieliniekiem*);
 - 1919.g. marts – jūnijs (*Latvijas armija cīnās pret vācu karaspēku*);
 - 1919.g. jūlijs – 1920.g. februāris (*Latvijas armija cīnās pret lielinieku varu Latgalē*).
- Sarežģītā iekšpolitiskā situācijā izveidojas trīs valdības:
 - *Kārļa Ulmaņa valdība par Latviju kā demokrātisku republiku*;
 - *Pētera Stučkas valdība – Latvija kā sociālistiska padomju republika (1918.g. decembris līdz 1920.g. februāris)*;
 - *Andrieva Niedras valdība, ko atbalstīja vācbaltieši un vācu bruņoto spēku virspavēlnieks fon der Golcs (1919.g. aprīlis– 1919.g. jūnijs)*.

Latvijas Brīvības cīņas. Bermontiāde. Kara postījumi. Sagraudās ēkas Kārļa ielā. Rīga, 1919. gada novembris

Attēla avots

Latvijas valstiskuma idejas realizācija

- 1920. gada 1. maijā sanāca jaunievēlētā Satversmes sapulce, kas tika ievēlēta brīvās, demokrātiskās, vienlīdzīgās, proporcionālās vēlēšanās. Tai jāizstrādā Latvijas kā jaunas valsts satversmi – konstitūciju.
- 1920. gada 11. augustā – Latvijas un Padomju Krievijas miera līguma noslēgšana. Padomju Krievija atzina Latvijas valsts neatkarību, patstāvību un suverenitāti.
- 1922. gada 22. februārī galīgā lasījumā pieņēma konstitūciju – Latvijas Satversmi.

1920. gada 11. augusts – Latvija paraksta miera līgumu ar Padomju Krieviju

Avots C

No Latvijas Republikas Satversmes

Latvijas tauta savā brīvi vēlētā Satversmes sapulcē ir nolēmusi sev šādu valsts Satversmi:

I nodaļa. Vispārējie noteikumi

1. Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.
2. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.
3. Latvijas valsts teritoriju starptautiskos līgumos noteiktās robežās sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale.
4. Latvijas valsts karogs ir sarkans ar baltu svītru.

Avota avots

10

Jautājumi:

1. Pamatojiet, kā katrs no vispārīgo noteikumu pantiem ir būtisks jaunajai Latvijas valstij!
2. Pamatojiet, ka pieņemot Latvijas Satversmi, Satversmes sapulce bija sekmīgi izpildījusi savu vēsturisko uzdevumu!

Latvijas okupācija

- 1940. gada 16.jūnijs – PSRS valdības ultimāts, kas pieprasīja Latvijas valdības atkāpšanos un neierobežota padomju karaspēka kontingenta ielaišanu Latvijā. 17. jūnijā PSRS karaspēks ienāca Latvijas teritorijā. Notika Latvijas okupācija.
- 1940. gada 20. jūlijs - tika izveidota Augusta Kirhenšteina marionetiska okupētās Latvijas valdība. Ierosināja Latvijā pasludināt padomju varu un iestāties PSRS sastāvā (5.augustā). Latvija tika anektēta.
- 1941. gada 22.jūnijā nacistiskā Vācija iebruka PSRS. 8. jūlijā vācu armija bija okupējusi visu Latvijas teritoriju. Sākumā visa vara koncentrējās vācu karaspēka virspavēlniecības rokās, bet vēlāk to nomainīja vācu civilpārvalde. Latvijas teritorija bija „Ostlandes” apgabala sastāvdaļa. Vācieši apsprieda Baltijas valstu autonomijas ideju, kas netika realizēta.
- 1944./1945. gadā Padomju karaspēks ienāca Latvijas teritorijā. Notika Latvijas atkārtota okupācija (reokupācija).

Sarkanās armijas ienākšana Rīgā. Krastmala pie autoostas, 1940. gada 17. jūnijs

Attēla avots

Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana

- 1987. gadā sākās trešā Atmoda Latvijā. Masu kustība sāka ceļu uz valstiskās neatkarības atzīšanu. Latvijas Tautas fronte 1989.g. par galveno uzdevumu izvirzīja neatkarības sasniegšanu parlamentārā ceļā.
- 1990. gadā Jaunievlētā Augstākā Padome sanāca uz pirmo sesiju 3.maijā, bet 4. maijā pieņēma Neatkarības deklarāciju. Tika atjaunota 1922.g. Satversme, taču noteikts pārejas periods. Latvijas PSR kļuva par Latvijas Republiku.
- 1991. gada 13.-21. janvāris – barikāžu laiks. Iedzīvotāji aizsargāja stratēģiski svarīgas iestādes, demonstrēja gatavību aizstāvēt jaunievēlēto parlamentu un valdību pret neatkarības pretiniekiem.
- 1991. gada 21.augusts – Latvijas Augstākā Padome pieņēma Konstitucionālo likumu par Latvijas Republikas valstisko statusu. Deklarēja Latvijas Republikas atjaunošanu „de facto” un atcēla pārejas periodu.
- 1993. gada jūlijā darbu sāka 5. Saeima. Pilnā mērā darbību atjaunoja 1922.g. Satversme (tika atjaunota varas struktūra).

Mītiņš 11. Novembra krastmalā Rīgā pēc „Deklarācijas par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” pieņemšanas. 1990. gada 4. maijs

Attēla avots

Papildus literatūra

1. Butulis I., Zunda A. Latvijas vēsture. – Rīga: Jumava, 2010., – 207 lpp.
2. Latvijas valstiskumam 90. Latvijas valsts neatkarība: ideja un realizācija – Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2010.,- 368 lpp.
3. Latvijas vēsture. 20. gadsimts. – Rīga: Jumava, 2005., – 444 lpp.
4. Latvijas vēsture. 20 .gadsimts: vēstures avoti vidusskolai. 1. daļa. 1900-1939. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000., - 20.-54.lpp.
5. Miņins A. Latvijas pilsoņu karš/ Latvijas vēsture. Jaunie un jaunākie laiki.- 2009.- N.2/3(74/75). – 28.-48. lpp.
6. Stranga A. Latvijai topot/ Latvijas vēsture. Jaunie un jaunākie laiki.- 2008.- N.4(72).- 5.-17. lpp.
7. Stranga A. Latvijas neatkarības ideju izcelsme/ Latvijas vēsture. Jaunie un jaunākie laiki.- 2009.- N.1(73). – 34.-44. lpp.
8. Tava labākā grāmata par Latviju. Rīga. – Rīga: Aplis, 1999., – 72.-79. lpp.